

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

Iphondo leMpuma Kapa: Isabe leMfundo
Provinsie van die Oos Kaap: Department van Onderwys
Porafensie Ya Kapa Botjhabela: Lefapha la Thuto

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

LOETSE 2024

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL) (P2)

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 25.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Bala ditaello tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pamiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme ebe o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokisong tseo o di rutilweng – Araba dipotso tse PEDI.

Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
 - Araba dipotso tsa pale/sengolwa sa bohloholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlakisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
 - Dipotso tse telele tsa Pale le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaello tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka tlhoko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
 - KAROLO YA A: Metsotso e 40
 - KAROLO YA B: Metsotso e 55
 - KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalishitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO				
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.				
	NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1	Tlhaho ya Moshoeshoe	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2	Baradi ba Efa	Potso e kgutshwane	10	7
3	Tonakgolo Tsiamé Mopedi	Potso e kgutshwane	10	8
4	Ke tla o romella dipalesa	Potso e kgutshwane	10	9
MMOHO LE				
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.				
5	Tsoha borokong	Potso e kgutshwane	10	10–11
KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO				
ELA HLOKO Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.				
PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.				
6	Botsang lebitla	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7	Botsang lebitla	Dipotso tse kgutshwane	25	12–13
8	Mme	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9	Mme	Dipotso tse kgutshwane	25	14–15
10	Tutudu ha e patwe	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11	Tutudu ha e patwe	Dipotso tse kgutshwane	25	16–17
KAPA				
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo				
12	Ke qati e a lomisanwa	Potso e telele ya moqoqo	25	18
13	Ke qati e a lomisanwa	Dipotso tse kgutshwane	25	18–19
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO				
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.				
14	Seyalemoya	Potso e telele ya moqoqo	25	20
15	Seyalemoya	Dipotso tse kgutshwane	25	20–21
16	Haeso Mafotholeng	Potso e telele ya moqoqo	25	22
17	Haeso Mafotholeng	Dipotso tse kgutshwane	25	22–23
18	Lejwe la Kgopiso	Potso e telele ya moqoqo	25	24
19	Lejwe la Kgopiso	Dipotso tse kgutshwane	25	24–25

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO. Ha e NNGWE e lokela ho ba ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

	KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A:	DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A:	DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Potso e kgutshwane)	5	1	
B:	PALE(Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse Kgutshwane)	6–11		
	KAPA		1	
B:	SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	12–13		
C:	TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–19	1	
	PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E LE NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso tse HLANO (POTSO YA 1–5). Araba tse THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG**POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO**

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba potso e latelang.

TLHAHO YA MOSHOESHOE – DCT BERENG

1	Ha Libenyane ho mohlankana.
2	Lesea la hlaha le thebe letsohong.
3	Batho ba bala diketso sefahlehong;
4	Ketso tsa balwa di eso ho etsahale.
5	Tsohle tsa nahanisa batho:
6	Hoba tlama di metse di bohuwe;
7	Palesa tsa thunya makgatsikgatsi
8	Naledi tsa wa medubela,
9	Ya ka hola ke bosiu,
10	Ya ka tolo le benya!
11	Tsatsi la tuka malakabe,
12	Metlotlwaneng mafutsana ra lahla dikobo;
13	Kgwedi ya rethema sebakeng,
14	Ya ka ngwetsi e fihla ha matsalayona.
15	Monyenyetsi wa hlaha lesobeng,
16	Eka le tjepa di bile tsa utlwa,
17	Hoba di ne di bohle;
18	Medimo e nko e metsi e bina diketso
19	Tau di kirietsa melapong,
20	Di puruma di suthela morena naha,
21	Nkwe di rora mehohlong.
22	Di rora ho siruhela Morena tsela
23	Batana tsa thothometsa naha;
24	Athe Moshoeshoe e ne e le lesea feela,
25	Lesea le hodisitsweng ka bese la kgama,

Sekaseka thothokiso ena mme o bontshe kamoo sethothokisi se sebedisitseng **karaburetso ya pono le ya kutlo** ka teng ho finyeletsa molaetsa wa sona. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswea a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BARADI BA EFA – JM NKUTHA

- 1 Ke bona ba tshwereng lena lefatshe,
- 2 Phelo bohle bo se bo laolwa ke bona.
- 3 Tse ntle le tse mpe di hlaha ka bona,
- 4 Kgotso le dintwa di hlaha ka bona.

- 5 Basadi ke tau di mesana ke o jwetse,
- 6 Banna ba a hlobaela ha ba ba hopola.
- 7 Ba hopola bobele le botle ba bona,
- 8 Ha letsatsi le ntse le tjhaba le dikela,

- 9 Baradi ba Efa bana ba habo rona,
- 10 Ba leleme le monate le hohelang.
- 11 Ba tseba le ho loha mantswe a bona,
- 12 O sale o le mobe ya qabanyang.

- 2.1 Kgonyetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 2 e boptjwa ke lentswe lefe? Ebe sepheo sa tshebediso ya yona ke sefe? (2)
- 2.2 Qolla mantswe a MABEDI a re bopelang tatolano ya mantswe molathothokisong wa 4. (2)
- 2.3 Fana ka moelelo o otlolohileng o hlahiswang ke molathothokiso wa 5. (2)
- 2.4 Komelo e sebedisitsweng thothokisong ee, e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 2.5 Maikutlo a ikutlwahatsang thothokisong ee ke afe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

TONAKGOLO TSIAME MOPEDI – MM MAKAPPA

- 1 Qhaqha o qhaqholle qhobane sa Kweneng,
- 2 Qala botjha, bopa Qwaqwa e be Seilatsatsi,
- 3 Seilatsatsi wa ntate Mohale, hoba moreng.
- 4 Ho phela bahale,
- 5 Bahale ba lwana ya sedula-matswapong ntwā;
- 6 Hlahisa mmala o ka mpeng,
- 7 Bontsha hore o morena,
- 8 O bontshe Bakwena le Batlokwa
- 9 Hore kopano ke matla!
- 10 Futsa, o futse ntataomoholo Letlama,
- 11 Letlama wa ho tlamahanya tjabana sa hae
- 12 Ka lesika la tholo.

- 13 Lesika la tholo ke eng?
- 14 Lesika la tholo ha se teele ha le kgaohe;
- 15 Teele ke eng ha e se nthwa maaparathethana,
- 16 Rona re bapala papadi ya lerumo le thebe!
- 17 Ha e letse eba ke kgotso ya Letlama.

- 3.1 Bohlokwa ba poeletsomodumo e sebedisitsweng molathothokisong wa 1 ke bofe? (2)
- 3.2 Hlalosa se bolelwang ke sethohokisi molathothokisong wa 2. (2)
- 3.3 Phetapheto ya mantswē e fumanwang melathothokisong ya 4 le 5 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 3.4 Sekaseka matla a tshebediso ya anastrofi e sebedisitsweng molathothokisong wa 5. (2)
- 3.5 Ke maikutlo afe a qholotswang ke thothokiso ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE TLA O ROMELLA DIPALESA – KPD MAPHALLA

1	Ke tla o romella dipalesa,
2	Wena lehakwe la pelo ya ka,
3	Ke tla o romella dishweshwe
4	Tse kganyang seka dinaledi.
5	Ke tla o romella dipalesa
6	Tse monko o monate seka hisopa;
7	Tse hohelang le dinotshi di iphetela,
8	O tle o tsebe ha ke phomole ke lerato.
9	Ke tla o romella dipalesa
10	Tse kgabileng jwalo ka wena nnake;
11	O tle o tsebe hore o palesa ya ka,
12	Ha ke o bona ke lakatsa ho phela.

- 4.1 Phetapheto ya mantswe e diehileng e fumanwang melathothokisong ya 1 le 3 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 4.2 Enjambamente e molathothokisong wa 3 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 4.3 Bohlokwa ba lehlaso le fumanehang melathothokisong ya 1, 5, le 9 ke bofe? (2)
- 4.4 Hlalosa sehlo se ikutlwahatsang thothokisong ena yohle. (2)
- 4.5 Hlalosa malaetsa o totobatswang ke sethothokisi ka thothokiso ena. (2)

[10]

O TLAMEHILE ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

TSOHA BOROKONG – RJ MOLOI

- 1 Ke kgale o pepile theoha jwale,
- 2 Ema ka maoto folofela leraha tsatsi le tjhabile,
- 3 Boya sekwele ena ke yona nako,
- 4 Ngwana Mosotho tsoha borokong o ikemele.

- 5 Motho ha a fellwe ke maqheka ho iketsetsa,
- 6 Ke neng o pepile ka morao ho mokokotlo,
- 7 Jwale theoha mahetleng a batswadi nka qeto,
- 8 Ngwana Mosotho tsoha borokong o ikemele.

- 9 Bohlale ba kajeno bo mona pepeneneng,
- 10 Afrika Borwa ke lefatshe la diphetoho,
- 11 Ribolla kelello mokgotsi etsa mosebetsi,
- 12 Ngwana Mosotho tsoha borokong o ikemele.

- 13 Diporojeke ke tsa mefutafuta kgwatha o mone,
- 14 Bula mahlo bang ba fihlile ka hare ho ena naha,
- 15 Maele a re "Tlotlo le wele makgwabana iqotsetse,"
- 16 Ngwana Mosotho tsoha borokong o ikemele.

- 17 Eja a hlooho masapo sibolla ho hong,
- 18 Bahale ba re moketa ho tsoswa o itekang
- 19 Lemo sena se tla le diphetoho tse matlharantlha,
- 20 Ngwana Mosotho tsoha borokong o ikemele.

- 21 Mokokotlo wa motswadi o fetohile sepesa ke ho pepa,
- 22 Se dule o nahanelwa qalella o iphatele,
- 23 Teng o anya temi sa ngwana lesea theoha bo!
- 24 Ngwana Mosotho tsoha borokong o ikemele.

- 5.1 Hlalosa se bolelwang ke polelwana ena 'Boya sekwele' e fumanehang molathothokisong wa 3. (2)
- 5.2 Maele a hlahellang molathothokisong wa 15 a na le tshusumetso efe ho mmadi? (2)
- 5.3 Bohlokwa ba lekgotsi le sebedisitsweng molathothokisong wa 23 ke bofe? (2)
- 5.4 Sekaseka sehalo se ikutlwhatsang temanathothokisong ya 6. (2)
- 5.5 Thothokiso ena e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

POTSO YA 6: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO**BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Sekaseka sengolwa sena, mme o bontshe kamoo mongodi a atlehileng kateng ho re hlahisetsa mophetwa ya emetseng lehlakore la botle le mophetwa ya emetseng lehlakore la bobele. Tshekatshekong ya hao, o tsepamise maikutlo a hao ho bapphetwa bana ba latelang:

- Mmantsoteng
- Mmamasolomane

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 7: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Ka tsatsi le leng ha utlwahala hore Mohanuwa o se a ratana le mokganni e mong ya hlohang a tliša diphahlo moo lebenkelng labo. Taba ena ya tshwara Tsietsi ha bohlokwana, empa a e lala ka mmele, a nna a e lekola. A itshedisa ka hore ho no ho ntse ho hlakile hore eo Mohanuwa ha se motho wa nnete. O ne a na le ho halefela Tsietsi ha barwetsana ba ka bua le yena ha monate, ebe o se a re ke dikgarebe tsa hae. O ne a le mabefi tjena athe o tseba ditaba tsa hae, mme o mpa a inetela Tsietsi wa batho hore a hlahelle a le ditshila mme a sa tshepahale. Eka ba jwalo kaofela batho ba sa tshepahaleng. Ba bohale. Ha ba mamele letho. Ba belaela le tshintshi ha e feta.	5
Tsietsi a nna a itshebeletsa, a boloka tjehelete ya hae ka tshwanelo. O ne a sa reke dijo. O ne a eja hona lebenkeleng mona. Hoo a neng a ho reka e ne e le diaparo feela. A hla a apara mora wa Molakolako, ya eba kgabane ya mohlankana, lenyoronyoro la ho hlabelwa modidietsane ke boMmabanana.	10

- 7.1 Mosebetsi wa Tsietsi e ne e le ofe moo ha Ramatlotlo? (1)
- 7.2 Bolela hore ke ketsahalo efe e ileng ya etsa hore Tsietsi a qetelle a se a arohane le Mohanuwa. (2)
- 7.3 Molaetsa wa lengolo leo Mohanuwa a neng a le ngolletse Tsietsi o ne o reng? (2)
- 7.4 Ke ketsahalo efe e ileng ya rarahanya ditaba sengolweng see? (2)
- 7.5 Hlalosa ketsahalo ya mohla Tsietsi a neng a ilo lata kotjana ya ntatae ha rangwanae Kotsi. (2)
- 7.6 Tsietsi le Tseleng ba tswile jwang sepetlele? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Tsietsi o fihlile mabitleng a Sekgutlong e sa le ka matjeke. E ne e le ka meso e meholo, ha bosiu bo tla tla wela fatshe. O ne a kgathetse, a ferekane, empa a ikemiseditse ho rarolla pharela ena e iphetotseng lefito pelong ya hae. O ne a batla lebitla la Molakolako. O ne a se a ena le tshepo ya hore mohlomong lona le ka tswa ka nnete hobane mosadimoholo Mmantsoteng o ne a haketse a re ho se ke ha botswa yena, ho mpe ho botswe lebitla. Kajeno o tlile ho botsa lebitla. 5

Mekoko ya Ila. Ya Ila e latella. Ha utlwahala dintja ho bohola. Mona le mane ha utlwahala lerata le supang hore moo ke motseng, ho phela batho. Jwale lerata le ntse le tota. Dikgoho di ntse di Ila. Dintja di ntse di bohola. Bosiu bo sele. Tsietsi ke enwa o mabitleng. 10

Tsietsi ke enwa mabitleng. O a phopholetsa. O batla lebitla ka hara mabitla a Sekgutlong. O batla lebitla leo a sa le tsebeng. O batla lebitla la Molakolako. Ho thwe ntatae ke Molakolako. Ho thwe ntatae o shwele le bana babo. Ho thwe. Ho thwe. Yena ha a tsebe lona letho. O bolelletswe ke ba reng ba tseba setjhaba seo sabo kaofela. Ho thwe o tla le fumana ha bobebe hobane le sephara, ke motse. Jwale o tlile ho tla ikgodisa. O tlile lebitleng labo. 15

- 7.7 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo Tsietsi o ne a ilo batla eng Sekgutlong? (2)
- 7.8 Ke tjantjelo efe eo Tsietsi a bileng le yona kamora hore Mmamasolomane a re a botse lebitla ho se botswe yena? (2)
- 7.9 Ke ka lebaka lefe Tsietsi a ileng a fumana lebitla la ba habo ha bobebe? (2)
- 7.10 Lefufa leo Kotsi a neng a e na le lona mabapi le mafa a Tsietsi le etsa hore o ikutlwe jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.11 Ke ka mora ketsahalo efe moo Tsietsi a ileng a inehela sepoleseng? (2)
- 7.12 Ebe re ka re Mmantsoteng ke motho wa kgotso kapa tjhe paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.13 Mongodi o ne a rerile ho re ruta eng ka pale ee? (2)

[25]

POTSO YA 8: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Sekaseka sengolwa sena, mme o bontshe kamoo mongodi a atlehileng kateng ho re hlahisetsa mophetwa ya emetseng lehlakore la botle le mophetwa ya emetseng lehlakore la bobbe. Tshekatshekong ya hao o tsepamise maikutlo a hao ho baphetwa bana ba latelang:

- Mme
- Thollo Mofokeng

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9 MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA C

“Ke a o jwetsa, ngwaneso. Ha ba bangata batho ba fumanang lenyalo ba ituletse jwalo ka wena tjena. O re na o teng ngwanana ya ka hanang lenyalo, motseng oo, ha le tla jwalo ka lena la hao? Le kgale. Taba ya bobedi, ha o ka ba wa le nyahlatsa, o tla be o itshehisa ka Tsekiso, le boThabisile. Hona jwale bona ka moo ba thabileng ka teng ha Tsekiso a o entse sephoqo. Mehla ena ba bua ka wena moo ba leng teng.”

5

“Tseo ke a di bona, empa ...”

“Ha ho hlokahale empa ya letho, Nkele,” a bua a mo kena hanong, “Ke re ha o ka ba wa le nyahlatsa lena lenyalo, o tla be o ikentse sephoqo. Hona jwale ha ba ka utlwa hore o a nyalwa, o sa tla bona hore ba tla swaba jwang, motho wa teng o tla pona seka perekisi ya Mariha. Le yena Tsekiso enwa o tla bona a se a o setse morao, leha a o lahlile se ka moroko tjena,” motho a bua hle a bile a tseba ho bua.

10

“O reng na, Mpuse?” Ke Dikeledi eo.

“Ke se ke buile, mme ha ke kgolwe hore ho sa na le nnete e fetang eo. Amohela lenyalo lena, mme o tla bona ha moshemane a tla a tlilo kgumama maotong a hao.”

- 9.1 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo Mpuse o amana jwang le Dikeledi? (1)
- 9.2 Bolela hore Mpuse o bile le tshusumetso efe qetong ya Dikeledi ya ho kena lenyalong. (2)
- 9.3 Bolela sesosa le ditlamorao tsa qwaketsano ya Dikeledi le Tsekiso. (2)
- 9.4 Bontsha lewa la kgetlomorao le iponahatsang paleng ena. (2)
- 9.5 Botshepehi ba Dikeledi le Rakgadi wa hae bo entse hore Thollo a nke qeto efe? (2)
- 9.6 Bapisa semelo sa Thollo le Tsekiso. (2)
- 9.7 Ke ketshahalo efe e supang hore setjhaba sa Sebokeng se na le botho? (2)

- 9.8 Ebe mongodi o atlehile ho ka reha padi ee sehlooho se e loketseng, sa 'Mme'? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.9 Ke ketsahalo efe e bontshang hore Diseko ha a pelo empe jwalo ka ha a bolelwa? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA D

“Ha o mo tsebe? Ntho ena ke mohlolo wa nta hloho. Ekare le monga lelapa wa se tsebe motho ya hlokahaletseng ha hao, a bile a patelwa hona teng?” ho botsa rangwane, ka ntswe la hae le fatshe, le sa kgoneng le ho nyoloha leha monga lona a omana.

“Le nna ke maketse jwalo ka wena, rangwane, ha ke fihla mona ke tswa mosebetsing, mme ke utlwa taba tsa mosadi enwa. Ebile ke di utlwile ka ngwana enwa wa ka e monyenyanane Masesi,” ho hlalosa Mofokeng. “Ha a mpoella hore mme o hlokahetse, ke ne ke re o a phofa, jwalo ka ngwana, athe o bua tsona.”

“O re monna a ka dula le motho a sa mo tsebe ka tlong, a tla tseba mohla a hlokahetseng hore ho ne ho ntse ho dula motho ha hae? Basadi ba Kgauteng ba tla le etsetsa mehlolo, Thollo ke rangwane eo, a ntse a bua a pamotsa peipi ya hae, a dutse setulong se ka mora mokgoro, moo a neng a ntse a phahamisa nkgo le e mong wa Bafokeng, ya mo hlahlamang lelokong la Phokeng. “Ke yena mosadi enwa wa hao ya bakileng ntho tsena kaofela. Ha ba habo mosadi enwa ya shweleng ba ka tla mona o tla re ngwana bona o bolailwe keng? Hona o tla re o ne o mmoloketseng ha hao o sa mo tsebe?”

- 9.10 Ke mofuta ofe wa qwaketsano o hlahiswang ke ditaba tsa tema e ka hodimo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.11 Na ebe o utlwela Mme bohloko ha a ile a qetella a hlokahetse a sa tswa ka sephiri sa hore Thollo Mofokeng ke monna wa hae wa matswathaka? (2)
- 9.12 Ke sefe se ileng sa etsetsa Mme setumo hore a qetelle a ratwa ke batho ba Sebokeng? (2)
- 9.13 Ke sephetho sefe se sa lebellwang se sibollotsweng ke Diseko ha a ne a phutha diaparo tsa Mme kamora hore a hlokahale? (2)

[25]

POTSO YA 10: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – Mathene Mahanke**

Maemo ao re teanang le ona bophelong, a susumelletsa hore re etse dikano tseo di ka re tswelang molemo hape di ka re sulafalletsa maphelo a rona. Tshohla ntlha ena o ipapisitse le Tutudu. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. [25]

POTSO YA 11: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**TUTUDU HA E PATWE – Mathene Mahanke**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA E

“Kgolo ya ka e bile boima haholo. Ka lehlohonolo, tsa boseyeng ba ka ha ke di tsebe, mme ha ho motho ya mphetetseng tsona ka botlalo. Ke re ka lehlohonolo hobane, nnete feela, tseo leihlo le sa di boneng, tsebe e sa di utlweng, pelo ha e di tsebe. Ka hona le kajeno ha ke lakatse ho di tseba. Ke o phetela tseo ke di tsebang: Ke tsebile borikgwe mohla ke yang sekolong. Le hona e le ba kapoledi. Dieta tsona, ke a kgolwa, ke bile le tsona ke se ntse ke le sekolong se phahameng. Ha ke ile ka ba le para ke ne ke e rwala hore sole e fele, ke be ke hate fatshe ka leeto ke ntse ke rwetse seeta. Dijo, le tsona, e ne e le bothata. Ntho e bohloko ka ho fetisesa ke hore le bona bomotswala ba ne ba rutilwe hore ha ke ngwanabo bona. Ka hoo ba ne ba kgothalletswa ho ntlhorisa le ho ntlhoya hoo le ha ba se ba le baholo ba sitilweng ho nkamohela.	5
“Ha nako e ntse e eya malome a fokollwa ke bophelo. O ne a kena sepetlele a sa tswa kena. Ha a le teng ka hae o ne a qeta dihora a le mong, ho se motho ya mo kgathallang. Hangata o ne a emela nna ho tla mo fa metsi le ho mo fetola ha ke tswa sekolong. Qalong ke ne ke dula ke tshohile hore a se ke a hlokahala hobane ha a le teng hae ho ne ho batla ho isaisa. Ha a ile a ba siyo ke ne ke rohakuwa, ke bolellwa kgafetsa hore moo ha se heso. Ke ne ke se ke tseba mafa a lapa leo ke a bana ba moo, mme ke se ke ka leka ka tla ba phedisa ha bohloko mafeng a bo bona. Mantswe ao ke ne ke se ke a tseba ka hlooho, mme ke bile ke a amohetse.	10
	15

- 11.1 Bolela sehalo se ikutlwahatsang puong ya Tutudu ho tswa temeng e ka hodimo. (1)
- 11.2 Hlalosa hore lewa la kgetlomorao le sebedisitse ka sepheo sefe qotsong e ka hodimo. (2)
- 11.3 Mokgwa oo mohatsa malome wa Tutudu a hodisitseng Tutudu ka teng, o mo senola e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.4 Ke ketsahalo efe e ileng ya nnetefatsa hore mohatsa malome ha a rate ho dula le Tutudu kamora lefu la malomae? (2)
- 11.5 Hlalosa ketsahalo e neng e etsa hore Tututu a hlole dira tsa hae tsa popota ha bonolo. (2)
- 11.6 Mongodi sepheo sa hae ke sefe ka ho etsa hore Tututu a hlole mathata ohle ao a neng a tobana le ona? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

<p>“Thebe o bitsitse kopano mane Letsheng eo sepheo sa yona e leng ho kenya setjhaba sa Thabure moya le ho o senya ho sona. Jwale nna ke ne ke kgethilwe hore ke be ya tla hlaloesetsa setjhaba ka bobbe ba hao. Empa seo se ntlhotse.”Ditaba tsena di fihlile ho Tutudu jwaloka motho ya ntseng a di lebelletse. O ne a se a ithutile hore bophelo ke moruhadi o kotsi. Ha sehlahla se sisinyeha, o qwaye hobane o sa tsebe se ka mora sona. Ka baka leo a tadima Dikgapane pakeng tsa mahlo motsotso o molelele. A utlwa a ena le pelaelo. Maikutlo a mang a re a hle a mo leleke hanghang. A sheba fatshe. Ha a phahamisa mahlo a teana le a Dikgapane, mme eo a sisinyeha jwaloka motho ya tla sadisa hantle. Tutudu leleme la mpa la sitwa ho phetha taelo ya pelo. Moo a reng o tla re, “Tsamaya,” a ikutlwa a itse “Dula.” A hopola kabelo ya Efa Edene. A hopola tsa Delila wa Samsone. A ikutlwa a se a itse:</p>	5
<p>“Ana lefatshe le sebedisa basadi ho diha banna!” Dikgapane a araba a shebile fatshe; a mpa a phahamisitse dintshi feela: “Ke hobane basadi ba le matla, mme banna ba baleha matla ao, ho ena le ho a ananela.”</p>	10 15

- 11.7 Tshohla sepheo sa kopano e bitsitsweng ke Thebe Letsheng. (2)
- 11.8 Komelo e hlahellang temeng e thusitse jwang ho ntshetsa pele kgohlano? (2)
- 11.9 Ebe ke hobaneng mongodi a entse hore Ntefeleng le boThabang ba dumele habonolo ho sebediswa ke Thebe morerong wa ho diha Tutudu? (2)
- 11.10 Na o ananela taba ya hore Tutudu a qetelle a ratana le Dikgapane ho e na le Ntefeleng? (2)
- 11.11 Ka ntlha e le NNGWE, nnetefatsa polelo e reng mohale o tswa maroleng o ikamahantse le Tutudu. (2)
- 11.12 Hlalosa kamoo tshekamelo le leeme di hlahellang paleng ena kamora hore Mmanthoto a itlotlolle sekolong ka ho tla a nwele jwala. (2)
- 11.13 Tshohla tomatso e hlahiswang ke taba ya hore Dikgapane le Ntefeleng ba tshireletse bophelo ba Tutudu. (2)

[25]

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela / MJ Mosia**

Bapisa mookotaba o jerweng ke tshomo ya “Phiri le Motho.”, o be o hlalose mookotaba oo o itshetlehile ka diketsahalo tse hlahellang tshomong ena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshomo yohle.

TEMA YA G

E ne e le phokojwe le phiri. Phokojwe le phiri e ne e le metswalle ya sebele e ntshanang se inong. Phokojwe o ne a a dula tlong ya hae e majabajaba a sa hloke letho, a rutehile. O ne a palama dikoloi tsa selemo, feela ho ne ho na le ntho e le nngwe e neng e tshwenya phokojwe. O ne a bolawa ke bodutu. Phokojwe o ne a batla molekane kapa yona kgarebe e ka mo tlosang bodutu.

5

Ka letsatsi le leng phiri a etela phokojwe. Phiri yena o ne a itulela tlong ya boemo bo mahareng ya mmuso e leng RDP. Phiri o ne a sebetsa leha e ne se mosebetsi o itseng tjha. Ha a fihla ha phokojwe ba ne ba itulela ka phaposeng ya ho phomola mme ba kenya ditshwantsho ba boha. Ba qethoha hamonate disofeng tse mabotjhobotjho tsa phokojwe tse entsweng ka letlalo. Phiri a lakatsa hore le yena a ka phela bophelo bona ba phokojwe. Bothata ba phiri e ne e le hore yena ha a kena sekolo e le hore a fumane mosebetsi wa maemo. Ka lehlakoreng le leng le phokojwe le yena ha a thabiswe ke bophelo bona ba hae ba bosoha. Le ha phiri a ne a sa ruteha le ho sebetsa mosebetsi o motle, empa o ne a na le mosadi e motle le bana ba ratehang. Ha phiri le phokojwe ba robile monakedi jwalo, phokojwe a bolella phiri hore ka nnete o bolawa ke bodutu, le hore ha a na lehlohonolo la dikgarebe. Phokojwe o ne a se a kile a bona mosadi wa phiri e motle, a ba a lakatsa hore a ka ba le kgarebe e tshwanang le yena.

10

15

- 13.1 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo, Phokojwe le Phiri ba amana jwang? (1)
- 13.2 Ke ketsahalo efe e neng e sa thabise Phokojwe bophelong ba hae ka kakaretso? (2)
- 13.3 Ke leano/leqheka lefe le sebedisitsweng ke Phokojwe ho ngoka Phiri hore a mo fe mosadi wa hae? (2)
- 13.4 Tshohla maikutlo a hao a hlahiswang ke ketso ya hore Phiri a rekisetse Phokojwe mosadi le bana. (2)
- 13.5 Ke sesosa sefe se susumetsang Phiri hore a fane ka bana ha mmoho le mosadi? (2)
- 13.6 Ebe mongodi o atlehile ho hlahisa tlhoho dingolweng ka tshomo ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa thoko kaofela.

TEMA YA H**NTWA YA DITHUNYA**

- 1 Eitse ha re tloha ho hlaoleng,
- 2 Ra tloha dirapeng tsa dipone,
- 3 Nna ka utlwa lentswe la mmuso
- 4 Le re memetsa, le re:
- 5 "Bereng a palame,"
- 6 Ra palama.
- 7 Eitse ha re fihla ka lekgalong,
- 8 Pakeng tsa Mafa le Ramabilikwe,
- 9 Modimo wa mo dumedisa Bereng,
- 10 Ra ba ra nehwa sedibelo, ra tlola,
- 11 Re se tlotsitse ho fihla Makgaleng.
- 12 Eitse ha re fihla difateng,
- 13 Ra bofolla dinone, ra fudisa.
- 14 Dinone tsa kgora, ra tsoha re feta,
- 15 Ra fihla ka ha Mphutse, ra emisa,
- 16 Ka Maphutsing ra fudisa dinone
- 17 Le teng tsa kgora ra tloha re feta,
- 18 Eitse ha re fihla ka Phatlalla,
- 19 Re sa ntse re fihla,
- 20 Le motsotswana re eso o qete,
- 21 Makgowa a qabana le Moorosi.
- 22 Jwale ke a tshaba, ke a kgutla!

- 13.7 Sedibelo seo ho buuwang ka sona molathokong wa 10 se sebediswa ke batho ba etsang eng? (2)
- 13.8 Ke pherekano efe eo seroki se e etsang ka tshebediso ya lentswe lena 'dipone' molathokong wa 2? (2)
- 13.9 Hlalosa lentswe lekgohledi lena 'memetsa' o le bapisa le ha seroki se ne se ka re 'hoeletsa' le fumanehang molathokong wa 4. (2)
- 13.10 Hlalosa moelelo o patehileng molathokong wa 9. 'Modimo wa mo dumedisa Bereng'. (2)
- 13.11 Sedibelo seo bahlabani ba Bereng ba itlotsitseng ka sona ke eng hantlentle? (2)
- 13.12 Ho ya ka kutlwisiso ya hao lentswe 'dinone' ke seemela sa diphoofolo dife? (2)
- 13.13 Hlalosa maikutlo a pepeswang ke thoko ena. (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 14: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA – J RADEBE

Maemo a matjha a moya wa bothuela a Tholang ao a iphumanang a le ka hara ona a bile le seabo se seholo ho hlokgeng botsitso ha hae. Tshohla maikutlo ana, mme o bontshe ntlhakemo ya hao. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400-450. [25]

POTSO YA 15: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

O MO FELEHEDITSE – SM MANGALI

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA I

PASEKA:	Mme, re tseba ka botlalo hore ba hlokahetse.
MMALERATO:	Ba hlokahetse jwang?
PASEKA:	Hao Mmalerato! Hobaneng ha o hatella hore ke hlalose hore ba hlokahetse jwang, empa le wena o ntse o tseba?
MMALERATO:	Ke re na ba hlokahetse jwang?
PASEKA:	Ka nnete jwale o mpotsa potso e nngwe. Mmalerato, ke ne ke se ke batla ke lebala matshwenyeho a kileng a re hlahela. Jwale ke mona ha o nkgopotsa tseo.
MMALERATO:	Jwale nna o reng ka nna?
PASEKA:	Na ka nnete Mmalerato, o sitwa ho lebala?
MMALERATO:	Ke lebala jwang ha nna ke tswalla fatshe, Paseka?
PASEKA:	O tswalla fatshe jwang mme? Tlohela ho bua jwalo ka mohetene tjena hle mme! Ha re robale mme taba ena re tla boela re e bona.

15.1 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo ke kgohlano ya mofuta ofe e iponahatsang? (1)

15.2 Sesosa sa kgohlano ke sefe ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo? (2)

15.3 Diketsahalo tsa tshwantshiso ee, di totobatsa nako efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 15.4 Hlalosa ditumelo tse PEDI tse hlahiswang tshwantshisong ena. (2)
- 15.5 Hlalosa semelo sa Paseka. (2)
- 15.6 Maikutlo a Mmalerato a hlahiswang temeng a amana le ketsahalo efe e bohloko e ileng ya mo etsahalla. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA J

MATERONE: Mhn! Nna ka nnete ha esale ke sebetsa ke qala ho teana le ntho e tjena ... Ka nnete ha ke tsebe hore na ke qale ka ho reng ha ke lokela ho hlalose tsa ntate enwa wa batho ka se etsahetseng, haholo ha ke sheba faele ya mofumahadi enwa wa hae, mme ke badile tsena tseo ke di badileng. Feela ha ho nang ke a kena, ke tla mo hlalose tse jwalo ka motho wa mme, mme ebile le nna ke le motswadi, empa taba ke hore na ke tla qala ka le reng eng?

PASEKA: *(O mong ka moo materone a itseng a kene, a mo emele teng.)*
Ka nnete ebang Mmalerato o thusehile, mme ngwana eo o a re phelela ha ke tsebe hore na ke tla thaba jwang? Ka nnete le yena o tla thaba ho ya ka moo a llileng ka nako e telele ka teng boitekong ba rona ba ho ba le bana.

MATERONE: Ha se nna eo ke kgutlile ... Motswadi wa ka, mme o ile a fihla kwano sepetlele, le ha a fihlile nako e se e ile.

PASEKA: *(Se ka ntshosa bo, mme.)* Ka ho re nako e ne e se e ile, materone o rata ho reng?

MATERONE: Se ntatele motswadi wa ka. Ka ho tjho jwalo ke bolela hore, hang feela ha a fihla, ke ha a se a lokela ho fetela phaposeng ya ho belehiswa, mme ho ile ha eba le mathata a itseng, mme a mang a ona re ile ra atleha ho a rarolla.

- 15.7 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo, hlalosa mothinya o sa lebellwang terameng ena. (2)
- 15.8 Ditaba tsa tema e ka hodimo di bohatong bofe ba poloto ya tshwantshiso? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.9 Fana ka lebaka la ketelo ya Paseka sepetlele. (2)
- 15.10 Tshohla maikutlo a Paseka nakong eo a neng a utlwela hore Mmalerato o hlokahetse. (2)
- 15.11 Materone o bolelang ha a re "Mmalerato o fihlile sepetlele nako e se e ile?" (2)
- 15.12 Hlalosa tlhoko dingolweng, o be o tshehetse karabo ya hao hore e ile ya fihlellwa tshwantshisong ena. (2)
- 15.13 Hlalosa sehalo se ikutlwahatsang tshwantshisong ena. (2)

[25]

POTSO YA 16: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Maemo a matjha ao Molefi a iphumanang a sebetsa tlasa ona Maseru a bile le seabo se seholo ho hlokeng botsitso ha hae. Tshohla maikutlo ana, mme o bontshe ntlhakemo ya hao. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. [25]

POTSO YA 17: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA K

PITSO: Ako tlohele ho nna o itshela ka dikgapha mohatsa ka. Tseba hore bohloko boo o bo utlwileng le nna ke bo utlwile. Feela hoo e leng taba ke hore ngwana mahana-a – jwetswa o ye a utlwe ka leqeba ho opa. Ako bone sehloho seo a iketseditseng sona sa hore a kwenehele ngwanana ya tswang lelapeng le seriti, ya bileng a tsebang mosebetsi. Ka nnete ha ke tsebe hore na Molefi o batla eng. Montsheng ke ngwanana ya matla eo re bileng re mo tsebang ka botlalo hobane o holela mahlong ana a rona. Meaparo ya hae le yona e a amohelaha hobane o apara mese e kgahlolang tlhafu. Athe ha e le bana bao ho thweng ba rutehile bona, ba apara tse mona tse bonaletsang, tseo bongata ba tsona di fihlang ka hodima lengole. Hape ba tena marukgwe ao o tla fumana a tswapetse moo a sa tshwanelang ho tswapela. Ha ba bua le motho e moholo e ka ka ba bua le thaka bona. Ke hore o tla fumana ba se na ditlhong ka hore ba phehe kgobe le motho e moholo. Ruri bana bao ho thweng ba rutehile ba ka o makatsa hobane motho wa bona ha a dula setulong, o tla fumana a hlabile foho, mme dirotswana tsena di le ka ntle kaofela ha tsona. Sware, seo motho a lokelang ho se sheba ke sefe ha a lokela ho nyala? Thuto kapa lerato?

- 17.1 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo, Mapetla ke sebakadi sa mofuta ofe? (1)
- 17.2 Totobatsa lekgetha le le leng le neng le etsa hore Pitso a lakatse ha Montsheng e ka ba ngwetsi ya hae. (2)
- 17.3 Ho ya ka diketsahalo tsa tshwantshiso ee, sesosa sa kgohlano ke sefe? (2)
- 17.4 Ke sefe se neng se tla unwa ke Mapetla ka ho loya Molefi? (2)
- 17.5 Seabo sa Ngatane se thusitse jwang kgodisong ya poloto ya tshwantshiso ee? (2)
- 17.6 Hlalosa mosebetsi wa Molefi o bakileng hore a shebele Montsheng fatshe ka hobane a sa ruteha. (2)

TEMA YA L

MORONGWE: (*Ha a se a le hojana ho Molefi a bua a le mong*). Ha e le mona teng ke bolaile ke sa tsoma. Ruri baholo ba rona ba ne ba nepe ditaba ha ba re lehohonolo ha se lebelo. Molefi a ke ke a phonyoha. Yena e tla be e le wa bohloko ho bahlankana ba ka ba nnete. Athe ha e le bana ba bang bona, e leng ba mohlang oo feela, ke bao ke thulanang le bona meketeng, dikopanong esitana le dihoteleng mona. Nna, ke tlohele motho ya sebetsang mosebetsi o motle hakaale? ya bileng a dulang a le mong? Lekgale, taba eo e ke ke ya etsahala. Etswe bana ba bane, e leng ba nnete, taba ena ba ke ke ba e tseba hobane ba dula hole le mona Maseru. Athe ha e le bana ba mmamphephedi, ho kenyeleditswe le ngaka nnyeo, bona ha ke na taba le bona hobane bona ke bao ke ithabisang le bona mohlang oo ba ntheketseng motswere. Ere ke hle ke nke dijo tsena ho bafepi bana. Ke batla a hle a lemoha hore o hlokometswe ke nna ka ho otloloha. Ha se moo! Ke ya kgolwa ha a ntsebe nna! Ke Morongwe ha ke Morongwenyane. (*Hoba ba mo fe dijo a ya ka tsona ka ho Molefi*). Dijo ke tsena aubuti Molefi.

- 17.7 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo hlalosa semelo sa Morongwe. (2)
- 17.8 Hlalosa sekapoloto sa kamano ya Molefi le Morongwe. (2)
- 17.9 Ke sephetho sefe se sibollotsweng ke Molefi malebana le boitshwaro ba Morongwe? (2)
- 17.10 Molefi o na le kgahleho ho basadi ba rutehileng, ebe see se ntsheditse pele kgohlano ka mokgwa o jwang? (2)
- 17.11 Ebe mongodi o atlehile ka ho reha tshwantshiso ee sehlooho se e loketseng ha a re 'Haeso Mafotholeng'? (2)
- 17.12 Ha o ne o le Molefi o ne o tla etsa jwang ha o lemoha hore basadi bao o ikgethetseng bona ha ba tshepahale ebile ba rata banna? (2)
- 17.13 Bolela hore boloi ba Mapetla bo fihlella sehlohlolong ketsahalong efe ka hara sengolwa sena. (2)

[25]

POTSO YA 18: MOFUTA WA POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Tikoloho ya Kgotsong eo Tsietsi a iphumanang a dula le ho sebetsa ho yona e bile le seabo se seholo sa kgohlano bophelong ba hae. Sekaseka maikutlo ana o bontshe ntlhakemo ya hao. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: MOFUTA WA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPIISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA M

NALEDI:	Hela Seipati! na ke wena motho eo? Dumela hle, motswalle.
SEIPATI:	Ke nna ka sebele, ngwaneso, ke bone hore nke ke re kgalo! Ha hao mona, etswe pula ena e ka tloha ya kgaoletsa ke sa le tseleng ha nka ka re ke potlakela lapeng mane.
NALEDI:	<i>(Ka boswaswi.)</i> Tjhe, le jwale pula e thusitse ya na bo! Ka mantswe a mang o ne o ke ke wa nketela hoja e ne e se ka yona? <i>(O opa diatla.)</i> ka nnete, Seipati, o kgopo o se sekele, mosadi! <i>(Ba a tsheha.)</i>
SEIPATI:	Ao! Ruri o ka ba wa realo, Naledi. Ho bua nnete ke ne ke ntse ke ikemiseditse ho o etela, feela pula ena ke yona e entseng hore ke fetole mpshane hanyane. Ha ke re o a tseba hore ditekesi ha di tsamaye mane moo re dulang teng ha e mehlekane ha bohloko tjena. Ke ka hoo ke boneng ho le molemo hore ke re the! Ho wena mona ke utlwe hore bophelo bo ya jwang. <i>(O opa diatla.)</i> Tjhe, ka nnete ke a e tshaba qhafutso ya mona Kgotsong! Le jwale ke sa ntse ke ipotsa hore balekgotla ba mona ba tla lokisa mebila ena mohlang ho buileng mang.
NALEDI:	<i>(Ka boswaswi hape.)</i> Ha o utlwe ke tjho hore hoja e ne e se ka pula ena ho o kwalla ditsela tjena, o ka be o sa ka wa le beha le ho beha kwano!

- 19.1 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo Naledi le Seipati ba amana jwang? (1)
- 19.2 Tshohla sepheo sa mongodi ka ketelo ya Seipati ha Naledi. (2)
- 19.3 Hlalosa sesosa sa ho tebelwa ha Tsietsi mosebetsing. (2)
- 19.4 Ke sefe se entseng hore Naledi a be le sebete sa ho ya bolella Mohlouwa hore a kgutlisetse Tsietsi mosebetsing? (2)
- 19.5 Hlalosa hore taba ya hore Naledi a hane Mohlouwa pejana empa kgabareng a boele a mo dumele e re bopela karolo efe ya poloto? (2)
- 19.6 Mongodi o leka ho re senolela eng ka setswalle sa Naledi se fedileng hang hore Naledi a be mathateng? (2)
- 19.7 Maele a Basotho a reng “Sekgukguni se bonwa ke sebatladi” a nnetefatswa jwang tshwantshisong ee? (2)

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle le tumello

Phetla

MMOHO LE

Bala qotso ena ka tlhoko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA N

PHELEU:	Naledi ngwaneso, ke tletse mona ho tla o lemosa hore o hlokomele metsamao ya hao ho tloha kajeno, hoba ha ho potang hore bophelo ba hao bo potapotitlwe ke matlaka.
NALEDI:	Bophelo ba ka bo potapotitlwe ke matlaka ha ho entse jwang na jwale, aubuti? Ako tlohelle ho nketsetsa dilotho tjena, o thatolohe ka taba.
PHELEU:	Naledi ho tletsetletse ka ntle ka mona hore ho na le taba pakeng tsa hao le ntate Mohlouwa, mme lena ke lona le leng la mabaka a halefisitseng basebetsi ka ho fetisisa.
NALEDI:	Aubuti Pheleu, o batla ho ntjwetsa dife na jwale?
PHELEU:	Ke ne ke mpa ke o hlaba malotsana feela, ngwaneso, hore ka moso o se iphumane o ithwetse matsoho hloohong.
NALEDI:	<i>(Ka bohale.)</i> E le hore basebetsi baa bona ba itshunyetsang ka sehlotho tabeng tsa ka le ntate Mohlouwa?
PHELEU:	Ka nnete ke tla be ke qapa leshano ha nka ka re ke a tseba, ngwaneso. Feela mohlomong ba tshwenyehile haholo ka Tsietsi.
NALEDI:	Ba tshwenyehile haholo ka aubuti Tsietsi?
PHELEU:	Ke dumela jwalo, hoba boholo ba bona ba belaela hore Tsietsi ke lehlatsipa la dikamano tsena tsa lona. Ebile ba re wena le ntate Mohlouwa le batla ho mo etsa tsuonyana robala, tse ding di robetse.

- 19.8 Ho ya ka ditaba tsa tema e ka hodimo ke sehlo se ikutlwahatsang puong ya Naledi le Pheleu? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.9 Pheleu o ile a utlwa jwang hore kgaitsemi ya hae Naledi o ratana le Mohlouwa?. (2)
- 19.10 Ke ketsahalo efe e re bopelang mothipoloho tshwantshisong ee? (2)
- 19.11 Kamano ya Naledi le Seipati e bontsha phoqo ka mokgwa o jwang? (2)
- 19.12 Na mongodi o atlehile ka theho ya lebitso la Naledi ho latella diketso tsa hae ka hara sengolwa. (2)
- 19.13 Sekaseka ka tshetshefo ka moo kgohlano ya maikutlo e ileng ya iponahatsa kateng kamora hore Thapelo a bolelle Tsietsi hore mosadi wa hae Naledi o ratana le Mohlouwa. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80